

УДК [351.74:364.048.6–053.6](73)

О. В. Ушкварок

Харківський національний університет внутрішніх справ

ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПЕРВИННОЇ ТА ВТОРИННОЇ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ США З МОЛОДДЮ УЧНІВСЬКОГО ВІКУ В ГРОМАДІ

У статті розглянуто основні форми та методи здійснення профілактичної роботи правоохоронними органами США стосовно законслухняних підлітків старшого віку та молоді з проявами девіантної поведінки. Подано характеристику основним напрямом такої роботи, наведено цікаві дані про можливості залучення батьків до превентивної роботи у громаді.

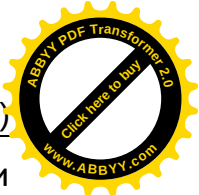
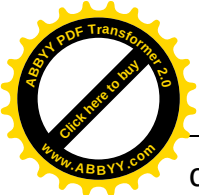
Ключові слова: профілактика, криміналізація, віктимізація, девіантна поведінка, співпраця, соціальна робота.

Постановка проблеми. Концепція розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні та План заходів щодо її реалізації, розроблений Кабінетом Міністрів України, вимагають проведення серед неповнолітніх інформаційно-просвітницької роботи, спрямованої на формування свідомого та ціннісного ставлення до соціально позитивного способу життя [1]. Хоча виконання цього завдання не покладається безпосередньо на органи внутрішніх справ, на нашу думку, підвищення обізнаності молоді та інші заходи профілактичного спрямування можуть здійснюватися в межах громади й правоохоронними органами. З огляду на це уважаємо за доцільне ознайомитися з відповідною практикою правоохоронних органів інших країн.

Аналіз актуальних досліджень дозволяє стверджувати, що орієнтація правоохоронної діяльності на громаду є центральним компонентом правоохоронної діяльності у США. Залучення всіх наявних громадських джерел до розв'язання проблем підлітків з поведінкою, що відхиляється, від суспільних та законодавчих норм, або молоді, яка потерпає від таких проявів, дозволяє ефективно впроваджувати заходи соціально-профілактичного впливу на молодь, у тому числі неповнолітню, силами правоохоронних органів.

Мета статті – розглянути практику здійснення первинної та вторинної профілактичної роботи американськими правоохоронними органами серед молоді учнівського віку з метою кримінологічної та віктимологічної профілактики в межах громади.

Виклад основного матеріалу. Найефективнішим засобом утримання молоді від наслідування таких моделей поведінки, які відхиляються від

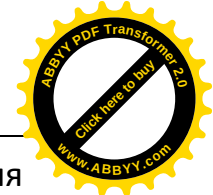
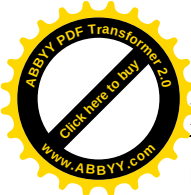

суспільних та правових норм, уважається первинна профілактика, заходи якої спрямовуються на широкий загал молоді з метою формування стійкого неприйняття девіантних форм поведінки.

Як приклад первинних превентивних заходів розглянемо програму «Поліцейська академія для молоді». Проект реалізується в місті Нью-Йорк і має на меті ознайомити учнів середньої школи, старших класів та молодь віком до 21 року з повсякденною роботою офіцерів поліції. Перший етап навчання розрахований на дітей віком 12 років, триває протягом шести тижнів під час літніх канікул. Крім відвідування поліцейського відділку та мотивування молоді до обрання професії поліцейського в майбутньому, програмою передбачений курс навчання, спрямований на формування в підлітків стійкого неприйняття вживання заборонених речовин та участі у злочинних угрупованнях молоді.

Наступний етап навчання в Поліцейській академії передбачає залучення дівчат та юнаків віком від 14 до 21 року до діяльності групи під назвою Провідники правоохоронних органів – підрозділу організації бойскаутів США. На базі місцевих підрозділів поліції молодь проходить курс фізичної підготовки, виховної роботи та громадянського виховання. Тим учням, які зацікавлені в кар'єрі правоохоронця, пропонується навчання за програмою старших класів у спеціалізованій школі, де вони отримають навички роботи поліцейського, пожежника чи іншої професії, пов'язаної із гарантуванням безпеки населення. У подальшому, під час досягнення 22 років та прослухавши 60 кредитів навчання в коледжі, молодь, яка проходила курс підготовки в Поліцейській академії, може проходити стажування у відділках поліції. Юній особі також можуть запропонувати працевлаштування в галузі приватної охорони чи забезпечення безпеки середніх загальноосвітніх навчальних закладів. Фінансування Поліцейської академії для молоді здійснюється за рахунок приватних та державних фондів [8].

Для учасників Програми Поліцейської академії для молоді правоохоронці виступають рольовими моделями для неповнолітніх. Підлітки прагнуть наслідувати поведінку дорослих та ідентифікувати себе з органами правопорядку. Регулярна співпраця з офіцерами поліції підвищує обізнаність підлітків з нормами закону та наслідками їх недотримання. До того ж така позитивна взаємодія допомагає формувати кар'єрні

вподобання молоді та готувати резерв майбутніх кадрів для правоохоронних органів.

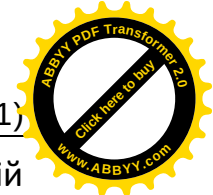
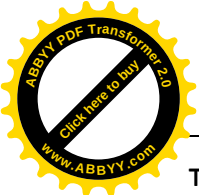
Підвищення обізнаності молоді з правовими і соціальними наслідками та метод «рольової моделі» є основними заходами профілактики алкоголізації та наркотизації учнівської молоді силами правоохоронних органів [4, 28].

Профілактика зловживання алкоголем юними громадянами, що здійснюється правоохоронними органами, крім діяльності зі стримування розповсюдження спиртних напоїв торговими мережами неповнолітнім, передбачає реалізацію низки заходів з освіти громадськості – від організації конкурсів у засобах масової інформації до розміщення повідомлень антиалкогольного характеру на рекламних носіях. Наприклад, поліцейський відділок міста Гейвард, Каліфорнія, співпрацює з місцевими флористами та фірмами з прокату вечірнього вбрання, щоб на кожному смокінзі чи букеті квітів на браслеті випускниці з'явився застережний напис проти зловживання алкоголем [5; 6].

Поліція міста Гемптон разом із Фондом Сірса виступають спонсорами та провайдерами послуг програми попередження вживання алкоголю перед або під час керування транспортними засобами – «Дружній офіцер» для учнів середніх навчальних закладів. Офіцери навчають школярів правил дорожнього руху та відповідального громадянства. Інша програма, що називається «Шефство над школою», передбачає участь правоохоронців у масових заходах, що проводяться школою, а також їх спілкування з учнями сам на сам на теми шкідливості вживання алкоголю та інших психоактивних речовин.

Особливого значення дотримання вимог про тверезе керування автотранспортними засобами набуває в період свят. Поліцейський відділок міста Фенікс урахував цей факт, і напередодні випускних церемоній у навчальних закладах правоохоронці проводять реконструкції надзвичайних подій за участі транспортних засобів, що спричиняються керуванням під впливом психоактивних речовин [7].

На окрему увагу заслуговує такий метод профілактики керування у нетверезому стані, як зустрічі з потерпілими або членами їх родин. Так, усі вісім шкіл округу Албані пропонують учням зустрічатися з жертвами нетверезого керування, які мають особистісний зв'язок з кожною окремою школою. Ними можуть бути матері або рідні брати/сестри потерпілих. У

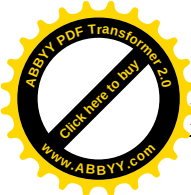
таких зустрічах беруть участь і поліцейські, які розповідають про свій досвід доставки повідомлень про смерть рідним та близьким потерпілих, про свій психологічний стан при цьому та почуття сім'ї загиблих [7].

Первинна та вторинна профілактика девіантної поведінки серед молоді здійснюється правоохоронними органами спільно з місцевими органами самоуправління, навчальними закладами та іншими органами системи ювенальної юстиції. Програми профілактики та втручання розробляються, реалізуються та оцінюються спільними зусиллями представників зазначених установ. Роль правоохоронців у здійсненні програм профілактики залучення підлітків до злочинних угруповань та зловживання забороненими речовинами полягає у виявленні молодих осіб групи ризику та направленні їх на отримання професійних соціальних послуг та допомоги.

Так, у межах реалізації програми протидії молодіжним бандам «CLEAR», що здійснювалася в місті Лос-Анджелесі, офіцери поліції входили до складу міжвідомчої команди втручання. У межах програми було розроблено спрощену систему направлення з використанням «абонентських книжок» вуличними патрульними офіцерами для направлення підлітків до участі у соціальних проектах для підлітків з девіантною поведінкою та їх родин [2].

Випадки проявів підлітками насильницької поведінки з використанням вогнепальної зброї в межах навчальних закладів, які почастишали останнім часом, зумовлюють потребу у співпраці школи з поліцією щодо відповідних превентивних заходів. Так, відділ поліції та шкільний округ Мемфіса спільно з організацією громадян «Зупини правопорушника» заснували гарячу телефонну лінію, зателефонувавши на яку учні школи можуть анонімно повідомити про випадки носіння вогнепальної зброї іншими учнями навчального закладу. Якщо надана інформація призводить до конфіскації зброї та арешту її носія, на учнів школи очікує винагорода [3, 22].

Інші заходи, що реалізуються з метою позбавлення можливості підлітків користуватися вогнепальною зброєю, передбачають залучення членів громади та релігійних організацій до планування профілактичних програм, роль поліції в яких полягає у здійсненні контролю за дотриманням законності.

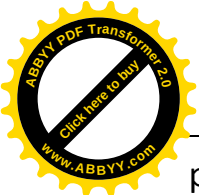
У штаті Аризона існує практика направлення одного з батьків дитини, яка притягається до відповідальності за носіння чи використання вогнепальної зброї, на чотиритижневий курс інструктування щодо вимог законів про зброю та її безпечного зберігання. Участь батьків в інструктажі дозволяє підліткам уникнути судового розгляду справи та отримати умовний термін покарання.

На окрему увагу заслуговує ініціатива під назвою «Тиждень підвищення обізнаності з безпечним володінням зброєю», що запроваджується в окрузі Дейд, штат Флорида, силами навчальних закладів, відділків поліції та організаціями громадян й охоплює весь округ. Протягом семи днів листопада учні школи від початкових класів до випускників проходять курс навчання, під час якого ознайомлюються із причинами неправомірного використання зброї, його наслідками та дізнаються про відповідальність у випадку арешту за носіння та використання вогнепальної зброї. Батьки школярів відвідують заняття, мета яких – розвинути у дорослих свідоме ставлення до безпечного володіння вогнепальною зброєю [3, 24].

Про схильність підлітків до демонстрації поведінки, яка відхиляється від норм, може свідчити нерегулярне відвідування школи без поважної причини. Дисциплінованість у відвідуванні підлітками навчальних закладів забезпечується співпрацею навчальних закладів з правоохоронними органами та батьками. Так, у місті Мілуокі, штат Вісконсін, поліція має право затримувати школярів, які пропускають заняття, щоб направити їх на консультування до «Клубу хлопців та дівчат Америки». У місті Ронерт Парк, Каліфорнія, учням, яких поліція затримала поза навчальним закладом під час занять, видається направлення на зустріч із завучем школи у присутності батьків. Третє поспіль направлення є рекомендацією на отримання послуг професійного соціального працівника [3, 51–52].

Іншою формою впливу правоохоронних органів на юнацтво є наставництво. Підлітки з неблагополучних родин мають можливість відкритого спілкування з правоохоронцями, які навчають їх долати тиск з боку однолітків, обирати професію та правильний спосіб життя [3, 83].

Поліція може співпрацювати також з окремим особами, які забезпечуватимуть установлення та підтримання зв'язків між громадою, у тому числі правоохоронними органами та молоддю. Інновацією у цій

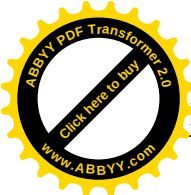
роботі є створення робочих груп молоді, які вивчають норми суспільства та вплив соціальної реклами на неї [5; 6].

Висновки. Як бачимо, заходи профілактики, що реалізуються американською поліцією стосовно молоді учнівського віку, спрямовуються не тільки на широкий загальний загал законослухняних підлітків старшого віку, а й впливають і на тих молодих людей, які демонструють прояви девіантної поведінки чи є її потенційними жертвами.

Профілактичний вплив на молодь справляється шляхом інформування та підвищення обізнаності неповнолітніх з наслідками вчинення правопорушень, впливу незаконних діянь на громаду та потерпілих, залучення підлітків до практичної діяльності правоохоронних органів та їх професійного орієнтування. Не менш дієвими методами профілактики є наставництво та метод рольової моделі. Прикладів для наслідування у поведінці можуть потребувати і діти із групи ризику, у яких внаслідок деструктивного впливу сім'ї, однолітків чи громади формується викривлене уявлення про моделі поведінки. Іншими ефективними методами недопущення здійснення протиправних дій неповнолітніми є бесіди та інструктування не тільки самих підлітків, а й членів їх родини, їх залучення до реконструкції надзвичайних подій, ознайомлення з досвідом постраждалих у надзвичайних ситуаціях.

Профілактика віктимізації американської молоді учнівського віку силами правоохоронних органів полягає у застосуванні таких методів, як навчання практичних навичок безпечної життєдіяльності, організація роботи «гарячих ліній», до яких підлітки можуть повідомляти про прояви нехвальної поведінки інших молодих людей та заохочення молоді до викриття злочинності у молодіжному середовищі.

Слід зазначити, що основні напрями профілактичної діяльності правоохоронних органів у межах громади, до яких здебільшого відносимо дії з попередження вчинення протиправних дій, зловживання наркотичними та алкогольними речовинами та демонстрації небезпечної поведінки, здійснюються поліцією у тісній співпраці з громадськими організаціями, соціальними службами та навчальними закладами. Утім контроль за дотриманням законності підлітками та дотриманням законності іншими членами громади стосовно неповнолітніх залишається важливим напрямом правоохоронної діяльності з попередження криміналізації та віктимізації молодіжного середовища.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у вивченні практики здійснення правоохоронними органами США заходів щодо реабілітації неповнолітніх правопорушників, засуджених до виконання різних видів покарань, що виконуються в межах громади та у спеціальних виправних установах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні. Розпорядження від 12 жовтня 2011 р. № 1039-р. Кабінет міністрів України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1039-2011-%F0>.
2. Best Practices to Address Community Gang Problem. OJJDP's Comprehensive Gang Model. National Youth Gang Center. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Office of Justice Programs. U.S. Department of Justice.
3. Creating Safe and Drug-Free Schools: An Action guide. September 1996. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention.
4. Juvenile Justice. Volume V. Number 2. December 1998. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Office of Justice Programs. U.S. Department of Justice.
5. Shay Bilchik. Combating Underage Drinking. OJJDP Fact Sheet. February 1998. № 75. Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention. Office of Justice Programs. U.S. Department of Justice.
6. Shay Bilchik. Enforcing the Underage Drinking Laws Program. OJJDP Fact Sheet. May 1999. №. 107.
7. Strategies for Success. Combating Juvenile DUI. The Eight Foundation Elements of a Successful DUI Strategy. – Режим доступу : <http://www.nhtsa.gov/people/injury/alcohol/juveniledui/part2/index.html>
8. William J. Bratton. Police Training for Youth / J. William // Police Practice and Research. – 1996. – March/April. – № 76.

РЕЗЮМЕ

О. В. Ушкварок. Опыт осуществления первичной и вторичной профилактической работы правоохрнительными органами США с учащейся молодежью по месту жительства.

В статье рассмотрены основные формы и методы осуществления профилактической работы правоохрнительными органами США относительно законопослушных подростков старшего возраста и молодых людей с проявлениями девиантного поведения. Дана характеристика основным направлениям такой работы, приведены интересные данные по возможности привлечения родителей к превентивной работе по месту жительства.

Ключевые слова: профилактика, криминализация, виктимизация, девиантное поведение, сотрудничество, социальная работа.

SUMMARY

O. Ushkvarok. Community-based primary and secondary prevention efforts among juveniles by the USA law enforcement agencies.

The article reviews common community-based practices of American law enforcement agencies to divert juveniles from criminal actions and victimization. It characterizes the major streamlines in preventive efforts and describes the ways of involving parents and relatives into prevention and diversion programs implemented by the law enforcers within the community.

Key words: prevention, criminalization, victimization, deviant behavior, cooperation, social work.